

SPECIFIKA PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ – UPRCHLÍKŮ Z UKRAJINY

SPECIFICITIES OF PRE-PRIMARY EDUCATION OF REFUGEE CHILDREN FROM UKRAINE

Anna Waloschková

Katedra preprimární a primární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Začleňování dětí-uprchlíků z Ukrajiny do českých mateřských škol představuje výzvu i příležitost pro rozvoj inkluzivního vzdělávání. Příspěvek se zaměřuje na problematiku začleňování dětí-uprchlíků do mateřských škol po migrační vlně započaté v roce 2022. Cíle výzkumu spočívají v analýze adaptace a průběhu vzdělávání dětí-uprchlíků a ve zhodnocení pedagogických zkušeností učitelů s těmito procesy. Kvalitativní výzkum využívá metody polostrukturovaných rozhovorů, rozboru relevantních vzdělávacích dokumentů a zúčastněného pozorování. Očekávané výsledky přinesou zprávu o skutečné podobě začleňování ukrajinských-dětí uprchlíků do předškolního vzdělávání a o připravenosti a ochotě českých mateřských škol vzdělávat děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

Klíčová slova: předškolní vzdělávání, inkluze, děti-uprchlíci, Ukrajina, adaptace

Abstract

Integrating refugee children from Ukraine into Czech preschools presents both a challenge and an opportunity for inclusive education. This paper focuses on the inclusion of refugee children in preschools following the migration wave of 2022. The aim is to analyze their adaptation and educational progress and to assess teachers' pedagogical experiences. The qualitative research uses semi-structured interviews, analysis of educational documents, and participant observation. Expected findings will provide insight into the actual inclusion of Ukrainian refugee children and the preparedness and willingness of Czech preschools to educate children from socio-culturally disadvantaged backgrounds.

Keywords: preschool education, inclusion, refugee children, Ukraine, adaptation

1 ÚVOD

Migrace vyvolaná válečným konfliktem na Ukrajině přivedla do českých mateřských škol tisíce ukrajinských dětí, jejichž adaptace a začlenění do vzdělávacího procesu představovalo a nadále představuje pro učitele velkou výzvu. Výzkum si klade za cíl analyzovat podmínky a procesy, které mateřské školy v souvislosti s integrací ukrajinských dětí-uprchlíků uplatňovaly a uplatňují. Dalším cílem je poznání zkušeností pedagogů, které se týkají adaptace a vzdělávání ukrajinských dětí-uprchlíků, a to prostřednictvím hodnocení vlastní pedagogické zkušenosti.

2 TEORIE

Výzkum vychází z teorie sociální reprodukce (Bourdieu & Passeron, 1990), která napomáhá objasnit, jak vzdělávací instituce ovlivňují šance dětí-uprchlíků na úspěšnou adaptaci a integraci, a z konceptu inkluzivního vzdělávání (Booth, 2006). V českém kontextu reaguje na Strategii vzdělávací politiky ČR 2030+ i Konceptci integrace cizinců (2022). Opírá se o výzkumy, které se zabývají jak inkluzivními přístupy a podmínkami, které školy uplatňují při začleňování dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, tak zkušenostmi učitelů se vzděláváním těchto dětí (Agostinetto & Bugno, 2020; Franczak & Lutz, 2024; Klopota, et al., 2024). Poznatky těchto a dalších studií jsou porovnávány s výsledky vlastního výzkumného šetření, které tematizují vliv kulturních rozdílů, institucionální připravenosti a pedagogického přístupu učitelů na průběh adaptace a vzdělávání dětí-uprchlíků.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum má kvalitativní charakter a je realizován jako vícepřípadová studie, kdy jedním případem je rozuměna jedna třída mateřské školy. Předmětem zájmu je přímá zkušenost mateřských škol s integrací ukrajinských dětí-uprchlíků. Výzkum, který právě probíhá, počítá s opakovaným sběrem dat prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s experty, ředitelkami a učitelkami, zúčastněného pozorování a analýzy dokumentů. Výzkumný vzorek je vybírán podle kritéria typických případů (Hendl, 2007), vybraných na základě analýzy rozložení ukrajinských dětí-uprchlíků a dětí-cizinců v MŠ. Výzkum zahrnuje deset tříd ve

větších a středních městech s průměrným až mírně nadprůměrným zastoupením dětí-uprchlíků a dětí-cizinců a historickou zkušeností s jejich vzděláváním. Sledovány jsou třídy, do nichž byly začleněny alespoň dvě ukrajinské děti. Data jsou zpracovávána metodou otevřeného a tematického kódování.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Očekávané výsledky výzkumu zahrnují analýzu průběhu adaptace a dalšího vzdělávání ukrajinských dětí-uprchlíků v českých mateřských školách se zaměřením na faktory, které tento proces ovlivňují. V rámci svých výsledků dále přednese hodnocení zkušeností pedagogických pracovníků se vzděláváním dětí-uprchlíků a pojmenuje specifika, která podle nich tento proces charakterizují. Předběžné výsledky z realizovaných rozhovorů ukazují, že mezi klíčové faktory úspěšného začleňování patří otevřenost vedení škol, flexibilita pedagogů, spolupráce se zřizovateli a zajištění personální podpory (např. zapojení ukrajinských asistentek). Vliv na adaptaci i průběh vzdělávání mají i kulturní rozdíly projevující se ve výchovných stylech, očekáváních rodičů a komunikaci. Výzkum mapuje inkluzivní přístupy škol a analyzuje zkušenosti pedagogů se vzděláváním dětí-uprchlíků. Přinese doporučení pro podporu inkluzivního přístupu k dětem ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Předběžné výsledky z předvýzkumu naznačují, že významnou roli v procesu začleňování dětí-uprchlíků do českých mateřských škol hraje vstřícný přístup vedení školy, schopnost pedagogického sboru flexibilně reagovat na potřeby dětí i rodin a zajištění personální podpory, stejně jako podpora ze strany zřizovatelů škol. Tato zjištění korespondují s poznatky mezinárodních výzkumů, které poukazují na význam otevřenosti škol, individuální citlivosti pedagogů a systémové podpory při implementaci inkluzivních přístupů (Agostinetti & Bugno, 2020; Klopota et al., 2024). Studie se soustředí na zmapování překážek, ale především prozkoumání strategií podpory a příkladů dobré praxe v prostředí rostoucí diverzity. Srovnáním s evropskými studiemi (např. Klopota et al., 2024) přispívá k hlubšímu porozumění možnostem, jak v českém kontextu účinněji rozvíjet inkluzivní vzdělávání v předškolních institucích.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych upřímně poděkovala vedoucí mé disertační práce doc. PhDr. Janě Uhlířové, CSc. za odborné vedení, cenné rady a podporu při realizaci tohoto výzkumu. Dále bych ráda poděkovala konzultantce PhDr. Barboře Loudové Stralczynské, Ph.D. Jejich znalosti, podnětné připomínky a ochota vést odbornou diskusi výrazně napomáhají k rozvoji mé disertační práce.

6 LITERATURA

- Agostinetto, L., & Bugno, L. (2020). Towards congruence between teachers' intentions and practice in intercultural education. *Intercultural Education*, 31(1), 54–67.
- Booth, T., Ainscow, M., & Kingston, D. (2006). *Index for Inclusion: Developing play, learning and participation in early years and childcare*. CSIE.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in education, society and culture*. Sage.
- Bernstein, B. (1990). *The structuring of pedagogic discourse: Class, codes and control (Vol. 4)*. Routledge.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in education, society and culture*. Sage.
- Doporučení Rady ze dne 22. května 2018 o podpoře společných hodnot, inkluzivního vzdělávání a evropského rozměru ve výuce. (2018). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0607\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0607(01))
- Fryč, J., Matušková, Z., Katzová, P., Kovář, K., Beran, J., Valachová, I., Seifert, L., Běťáková, M., & Hrdlička, F. (2020). *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*.
- Hendl, J. (2007). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Portál.
- Klopota, O., Klopota, Y., & Vojtová, V. (2024). Inclusion of Ukrainian schoolchildren seeking refuge from the war into the Czech education system. *European Education*, 56(2), 113–125.
- Švaříček, R., & Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.